

פרט וכלל ברגעים היסטוריים

דף לימוד לקראת ליל הסדר

בקע

ההגדה של פסח מציגה בפנינו תופעה ייחודית ומעוררת מחשבה: היעדרותו הכמעט מוחלטת של משה רבנו, דמות המנהיג המרכזית בסיפור יציאת מצרים שבספר שמות. הפער הזה אינו רק עניין לשוני או ספרותי, אלא נקודת מוצא לדיון פדגוגי בשאלת מעמדו ותפקידו של הפרט אל מול הכלל בעיצובם של תהליכים היסטוריים מכריעים.

בהתמודדות עם תקופות של טלטלה חברתית, פוליטית או לאומית, שבהן מציאות קולקטיבית עוברת שינוי דרמטי, מתחדדים ההבדלים שבין האחריות האישית לבין ההשתייכות הקהילתית. דווקא בתקופה הנוכחית אחרי שנתיים של מלחמה ותוך כדי ימים היסטוריים לעם היהודי דף הלימוד הזה נועד להאיר את ליל הסדר באור חדש כמרחב מכונן לבחינת היחסים הללו, תוך ניסיון להמשיג מחדש את תהליך ההפיכה מיחידים לאומה מתגבשת.

[את דף הלימוד מומלץ ללמוד יחד הורים וילדים כשמגיעים בהגדה לארבעת הבנים]

שמות ב'

"וַיִּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי. וַתְּהֵרָה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּרְא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים"

- מדוע לדעתך התורה לא מספרת לנו מיהו משה ומיהם הוריו?

שמות ל"ב

"וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעַם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב. וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסְפָּרִי"

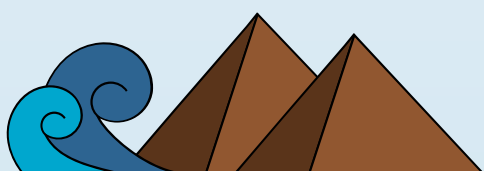
- איך משה תופס את עצמו כמנהיג ואיך הוא תופס את עצמו ביחס לעם ישראל?
- האם הקב"ה תופס אחרת את מערכת היחסים הזו?

מתוך ההגדה של פסח

כַּנְגַד אַרְבַּעַה בָּנִים דְּבִרָה תּוֹרָה: אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רִשָּׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל.

- האם לדעתך יש קשר בין "היעלמותו" של משה רבנו מההגדה ובין העובדה שגם לארבעת הבנים אין שמות ואין ייחוס?

- מה היתרון החינוכי כשמתייחסים לגופו של עניין ולא לגופו של תלמיד?

היסטוריה וזיכרון, מתוך הגדת הרב זקס

"יש הבדל תהומי בין היסטוריה לזיכרון. היסטוריה היא סיפור של אירוע שקרה בזמן אחר למישהו אחר. זיכרון הוא סיפור של אירוע שקרה לי והוא חלק ממי שהנני. היסטוריה היא מידע. זיכרון, לעומת זאת, הוא חלק מזהות... להיות יהודי פירושו לדעת שמעל ומעבר להיסטוריה ניצבת משימת הזכירה... יותר מכל אמונה אחרת הפכה היהדות את הדבר הזה לעניין של מחויבות דתית. פסח הוא המועד שבו העבר אינו מת כי אם חי, בפרק שאנו כותבים באמצעות חיינו ובסיפור שאנו מספרים לילדינו"

- מהו עיקר ליל הסדר לפי הרב זקס?
- מה אנחנו יכולים ללמוד מדבריו על היחס שבין האדם הפרטי והסיפור הלאומי?

דוד בן גוריון, מתוך דבריו בפני ועדת החקירה של האו"ם 1946

"לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אניה ושמה, "מייפלואאר" היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד, היודע בדיוק אימתי הפליגה אניה זאת; וכמה אמריקאים יודעים זאת; היודעים הם כמה אנשים היו באותה אניה; ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם.

והנה לפני יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה, לפני הפלגת "מייפלואאר", יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם, ואף באמריקה וברוסיה הסובייטית, יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה עשר בניסן. וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות. ועד היום הזה אוכלים יהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה עשר בניסן, באמריקה, ברוסיה ובארצות אחרות, ומספרים ביציאת מצרים ובצרות שבאו על היהודים מיום שיצאו לגולה."

- במה לדעתך גדול כוחו של סיפור לאומי לעומת סיפור אישי?
- נסו לחשוב על סיטואציה אחת מהשנתיים האחרונות שבה הרגשתם שהסיפור הפרטי שלכם מתבטל אל מול האירועים הגדולים.

מתוך דבריו של רס"ן דוד נתי אלפסי, נפל בקרב בחאן יונס 22.1.24

"צריך לתת את הכל! וגם אם אלו באים על חשבונך האישי. זה מה שנקרא: מסירות נפש! אתה נותן מהגוף שלך, מהכח שלך, מהכסף שלך, מהלב שלך, למען מישהו אחר או משהו אחר שהוא לא אתה! והמיוחד זה שאתה לא עושה את זה מדי פעם, אלא כל הזמן, מדי יום ויומו, דקה דקה."

